

Gyomlálás a magyar nyelv kertjében (Nyelvművelés vagy nyelvtisztítás?)

A múlt század elejének nyelvműveléséről, annak céljáról kapunk tükörképet *Borbély György és testvére, Borbély Sándor Nyelvünk védelmében. Gyomlálás a magyar nyelv kertjében* című könyvéből, amely Vácott, az Első Váci Sajtó kiadásában jelent meg 1910-ben. Elolvasására jó néhány évvel ezelőtt hívta fel figyelmem Balázs Géza nyelvész professzor, s mivel a váci Katona Lajos Városi Könyvtárban megtalálható, sikerült hozzájutnom.

A szerzőpáros egyike Borbély György, aki Zalaegerszegen volt tanár, és 1911–1917 között szerkesztette a Magyar Paizs című lapot, a másik pedig Borbély Sándor.

Érdeemes a szerzőkről részletesebben is szólni. Kezdjük az idősebb testvérel, Borbély Györggyel!

Borbély György munkásságának és életének főbb eseményei a Zalai Múzeum 2001/10. számában olvashatók Béres Katalin tollából. Dolgozatomban ezt a munkát használom forrásként.

Borbély György 1860-ban, valószínűleg július 20. és 25. között született a Torda-Aranyos vármegyei Aranyrákoson elszegényedett székely unitárius középirtokos nemesi családban. Középiszkolai tanulmányait a tordai unitárius algimnáziumban kezdte, a kolozsvári unitárius kollégiumban végezte. Ezután a Ferenc József Tudományegyetemen tanult, ahol magyar–latin szakos tanári diplomát szerzett. Előbb segédtanár volt Kolozsváron. Tanári székfoglalója az *Újszövetség trópusai párhuzamban Petőfi némely trópusával*. 1889-ben Tordára került.

Tanári munkája mellett újságírással és lapszerkesztéssel is foglalkozott. A függetlenségi párti *Ellenzékbe* írt. Részt vett az EMKE egyesületi munkájában. Írásait a következő lapok közlik: *Erdély, Pesti Hírlap, Magyarország, Történelmi Lapok, Magyar Nyelvőr*.

Szívesen sportolt. 1884-ben részt vett egy 29,5 km-es távgyaloglási versenyen, amelyet megnyert. Az *Erdély bajnoka* címmel tüntették ki a 2 angol mérföldes (3129 m) síkfutásban elért eredményéért. A turisztika is kedvelt sportága volt. Gyalog járta be Svájcot és Olaszországot. Később két társával kerékpárral indult útnak, és felkeresték Kossuth száműzetésének helyét, Turint is. 1886 szeptemberében a Zalaegerszegi Főgimnáziumba helyezték magyar–latin szakos tanárnak. Egy párbaj miatt kellett elhagynia Erdélyt. Zalaegerszegre helyezését támogatta Wlassics Gyula miniszter, aki zalaegerszegi születésű volt, és tudott Borbély tehetségéről. A gimnáziumban aktív kollégákra talált. Tanítványai voltak Paizs Dezső, Mező Ferenc, Keresztury Dezső. Keresztury felidézi egykori tanárát, aki ezt mondta tanítványainak: „Fiaim, szívetek-lelketek, minden csontotok-porcikátok magyar legyen”.

Borbély biciklis kirándulásai alkalmával felfigyelt Göcsej népművészetére. A Göcsej földrajzi név jelentésének megfejtésére is vállalkozik Erdély analógiájára: „erdő elve”, „göcs (hegy) elve”. Ezt egykori tanítványa, a későbbi kiváló nyelvész, Paizs Dezső „tetszetős magyarázat”-nak tekintette.

A *Magyar Paizs* című lapot 1900-ban alapította. A címválasztás tudatos: a reformkor Védegylethez hasonló mozgalmat akart elindítani. Célja „a nemzeti jelleg, nemzeti karakter” védelme.

Béres Katalin írja a lapról: „Azon túl, hogy Borbély politikai nézetének szócsöve, kiváló várospolitikai, kulturális és társadalmi hetilap volt. Zalaegerszeg század eleji történetének a kutatók által ma is gyakran forgatott írása”. A lap 1900. október 4-én jelent meg, 1917. december 9-ig (a háború miatt 1917-et kivéve) hetente egy alkalommal jelent meg, csütörtökön. Borbély egy személyben tulajdonos és szerkesztő is. A lap munkatársai sem hivatásos újságírók, hanem Borbély barátai és munkatársai.

A lap ellen elsősorban a kormánypárti Zalaegerszegi Hírlap indított támadást, mivel konkurenciát látott benne. 1901. július 1-től eltiltották a lap szerkesztésétől, természetesen állandókkal. Eszerint elhanyagolta kötelességét.

Borbély azonban továbbra is írt a lapba, és *Nyelvében él a nemzet* címmel rovatot indított. Ezekből a cikkekből áll össze a fentebb idézett könyv, amelyet testvérével, Borbély Sándorral együtt jelentetett meg.

Borbély 1922-ben nyugdíjba ment. Ugyanebben az évben egyik alapítója lett a *Zalavármegye* című új hetilapnak. Ezután sokat foglalkozott Trianon kérdésével.

1930. február 7-én tüdőgyulladásban halt meg.

És most lássuk a másik szerzőt! Borbély Sándor születésének 100. évfordulója alkalmából, a váci siketnémák intézetének egykori igazgatója, Angyal József írt róla a *Gyógypedagógia* 1966/1. számában.

Miként bátyja, ő is Aranyosrákoson született, hat évvel György után, 1866. január 14-én. 1897-től 1925-ig területén vezetőként dolgozott, előbb a budapesti iskolának, majd az „Alma Maternek”, a siketnémák váci országos intézetének volt igazgatója.

Ő bátyjánál kevésbé mozgalmas, de ugyanolyan tartalmas életet él. Angyal József írásából megismerjük a gyógypedagógia fáradhatatlan munkását. Az ő nevéhez fűződik az 1900-ban megjelent „Tanterv”, melyet 1907-ben átdolgozott. Angyal József így értékeli ezt a munkát: „Ugrásszerű fejlődést hozott a hazai siketnéma-oktatás területén”. Angyal szerint „nagy csapást mért a klasszikus és a pedagógusok szokásává vált grammatikai nyelvtanításra”. Ez a Tanterv 1951-ig volt érvényben. Borbély szakkikerei a *Gyógypedagógiai Szemle*, a *Szemle*, a *Magyar Siketnéma-oktatás* című lapokban jelentek meg. Gyógypedagógiai tevékenysége igen széles körű volt, s ezzel hozzájárult több siketnéma intézet megalakulásához.

2002-ben a jogutód, a hosszú nevű Cházár András Óvoda, Általános Iskola, Speciális Szakiskola, Diákotthon, Gyermekotthon és Pedagógiai Szakszolgálat adott ki emlékkönyvet a magyarországi siketoktatás 200. évfordulójára (Emlékkönyv 1802–2002. A váci intézet története).

A könyvet Kvojka Ferencné tanárnő szerkesztette. Borbély Sándor munkásságának ismertetésére Mikó Gyula gyógypedagógiai tanár vállalkozott. A terjedelmes írás a legapróbb részletekre is kitér. Idézi az intézet egykori tanárát, Gogola Aladárt, aki az 1950-es években mondta: „Borbély Sándorról beszélni, írni csak levett kalappal szabad”. Mikó Gyula keserűen állapítja meg, hogy ennek ellenére „70 év alatt nem akadt gyógypedagógus, aki méltatta volna hatalmas életművét. Kivétel Gordosné dr. Szabó Anna. (Az emlékkönyvben az ő írása is olvasható.)

Mikó tanár úr írásából megtudjuk, hogy Borbély Sándor középső fia, Torday Borbély Pál a korabeli írásokból és édesapja naplójából összeállított egy 67 oldalas tanulmányt, amely 10 számozott példányban készült, és minden intézménybe, valamint a Tanárképző Főiskolára is eljutott. A napló rögzíti Borbély életének legfontosabb adatait. Megtudjuk, hogy kismemesi földműves családban született, a paraszt szót sértőnek tekintette. Édesapja nagy gondot fordított gyermeke magyar szellemiségben való nevelésére.

A gimnázium elvégzése után tanítóképzőt végzett. Itt önképzőkört alapított, és lapot szerkesztett (bátyjához hasonlóan). 1886-ban elvégezte a képzőt, és Pesten a Polgári Tanítóképzőben tanult tovább. Készült a képesítő vizsgára. A magyar szakon elért eredményével elégedetlen volt.

Az unitárius püspök 1889-ben nevezte ki a tordai alsógimnáziumba seniornak.

1890-ben került Vácra. Ide a Polgári Tanárképző Főiskola egyik segédtanára, Zigány Zoltán hívta gyakornoknak. Rossz osztályba került, elhatározta, hogy önálló tanárként majd másként teszi dolgát. Az 1891-92. tanévtől önálló osztályt kapott. A *Kalauzba* is írogatott. Az év végi minisztériumi látogatás során a felügyelet csak Brindza, Együd és Borbély tanárokkal volt megelégedve. Vácra új igazgató került Privár Ignác személyében. Vácon ekkor új módszer került a központba: a grammatizáló helyett a beszélgetés. A Tanterv kimunkálásához folytak kísérletek.

Borbély Sándor 1897-ben budapesti igazgató lett, majd 1899 júniusában, 31 évesen Vácra került igazgatónak. Még ebben az évben a *Siketnéma-oktatás* című lap szerkesztője lett, újjászervezte a *Siketnémák Közlönye* című havi folyóiratot.

Mint váci igazgató szervezte a centenáriumi ünnepeket, és új iskolaépület építésébe fogott. Sajnos, a centenáriumi ünnepegről és Borbély Sándorról nincs értékelés, csak a műsört közlik (Vácsi Hírlap 1902. október 5.). December 5-én rövid közlemény olvasható Borbély Sándor kitüntetéséről. A Wikipédiában szereplő adat szerint 1925-ben nyugdíjba vonult, majd 1935. december 9-én pedig Vácon meghalt. A gyászjelentés szövegét maga fogalmazta meg: „Egyfelől a kised néma ajkát nyitogatta magyar szóra, másfelől pedig rosszul beszélő nagy magyaroknak nyelvét igazgatta jóra”.

Temetése december 11-én volt, valószínűleg az evangélikus temetőben. Kívánsága az volt, hogy szülőföldjén nyugodjék, de a Trianonban megrajzolt új határok miatt erre nem kerülhetett sor. Az 1990-es évek elején az evangélikus temetőt felszámolták, ekkor Borbély Sándor és felesége hamvait az intézet kertjében hantolták el. Nyughelyük a kertben Borbély Sándor szobra alatt van.

Hadd idézzem végül Mikó Gyulát, aki dolgozatában ezt írja: „Pedagógiai munkássága Comenius és Pestalozziéval egyenértékű”.

És most lássuk a Borbély testvérpár nyelvművelő könyvét!

A munka 204 oldalból áll, az írások első közlési helye a zalaegerszegi *Magyar Paizs* és a *Vácsi Hírlap*.

A *Bevezetés és a Budapesti magyarság* című írások Berczik Árpád tollából valók. Ez utóbbiról majd még részletesebben szövegek.

Berczik Árpád a *Bevezetés* elején kifejti, hogy a nyelv változik, alakul, s vannak, akik maradiak, és minden újítást, változást elítélnék, míg mások épp az ellenkező oldalon állnak. Berczik azt javasolja, hogy „alkudjék meg a két irány”.

Mielőtt a könyv cikkeiről szólnék, megemlítem Lőrincze Lajos felfogását a nyelvművelésről. Szerinte ennek a feladata hely és idő függvénye. Mivel a múlt század elején a nyelvtisztítás volt napirenden, ezért a szerzők elsősorban a germanizmusok és a latinizmusok ellen veszik fel a harcot. Jó szándékkal ugyan, de ma már néhány megállapításuk, „ítéletük” túlhaladott.

Az idegenszerűséget tűzi tollhegyre a már említett *Budapesti magyarságunk* című írás is, amely a budapesti hölgyek társalgását mutatja be. Ezek a hölgyek szinte dobálóznak az idegen szavakkal, kifejezésekkel. Az egyik hölgy a kalapját *schräg vis a vis* vette egy üzletben. Egy másik a nagy *durcheinander* miatt panaszkodik.

a latin *solī sumus*, illetve a német *Endlich sind wir allein* szolgálai másolásának tekinti. Úgy véli, hogy kelletténél gyakrabban használják a *be* igekötőt (B. Gy. ezt határozószónak nevezi). A *Betartja a törvényt* című írásban a *betartja* helyett a *megtartja* igét javasolja. Az előbbit „hátborzongatónak” nevezi. Magam úgy vélem, hogy a mai nyelvhasználatra is jellemző a sok *be* igekötős ige, de hátborzongatónak azért nem nevezném.

Érdeemes szóba hozni a *mint* szó használatával kapcsolatos írást is. Szerinte a „*Besoroztak mint tartalékost*”, „*Találkoztam a hugommal*, (így rövid *u*-val), *ki a nagyságos úrnál szolgál mint szobalány*” helyett a *-ként* ragos alakot kellene használni. Ma már ezt sem kifogásoljuk, mert meggyökeresedett nyelvünkben. Az igaz, hogy a *mint* lehet *hasonlítást kifejező kötőszó* is, de ekkor, és csakis ekkor, előtte vesszőt kell tennünk.

Megbosszulom az ellenséget – olvassuk egy másik cikk címében: Szerzőnk az *accusativus* használatát latin és német utánzásnak véli, ezért helyette a *Bosszút állok* kifejezést javasolja.

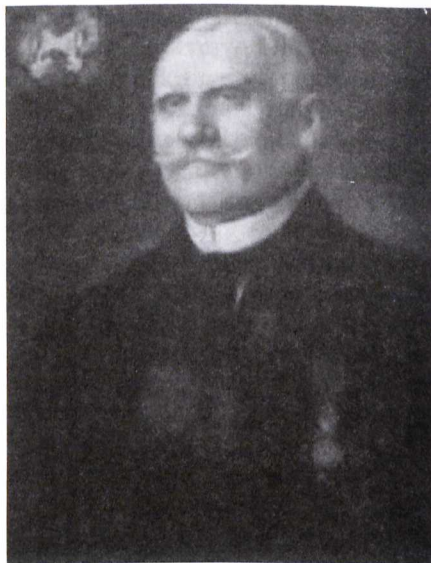
Egy régi nyelvi babonáról is szó esik, nevezetesen a *-tat(ik)*, *-tet(ik)* szenvedő ige-képzőről. Azért írom, hogy régi, mert ma már senki sem tartja hibának a használatát. A cikk írója ugyan nem üdvözlí, de megjegyzi – szerintem helyesen –, hogy „Nem kell körömszakadtáig üldözni, mert nem feltétlenül rossz (így rövid *sz-szel*); evvel az alakkal is gazdagabb a nyelv”. Megjegyzem, hogy a mai hivatali nyelv terjengősségét is sokszor az okozza, hogy kerülük a *szenvedő ige* használatát.

A félreérthető megfogalmazás elkerülésére hívja fel figyelmünket „A szerb kormány azt mondta, hogy a király megérkezése után lemond” című írás. Ebből nem derül ki, hogy király vagy a szerb kormány mond-e le.

Ügyelnünk kell arra is, hogy mikor használjunk, illetve ne használjunk határozott névelőt. A magyarban ugyanis nem mindig van rá szükség, a németben azonban minden főnév előtt megtaláljuk. A tulajdonnevek előtt (értjük ma: személynevek előtt) az igényes beszédben (írásban) kerülnünk kell, de a bizalmas nyelvhasználatban ma már megtűrjük.

Érdekes kérdést vet fel a *Katholika leány, vagy katolikus* című cikk. Mivel a magyarban nincs nyelvtani nem, ezért nem kell egyeztetnünk a jelzőt a jelzett szóval. Nyelvünkben a *katolikus* (mai helyesírással *katolikus*) alak gyökeresedett meg. (Csak mellékesen jegyzem meg, hogy Bánffy Miklós *Erdélyi történet* című trilógiájában olvastam az *aszszony katolika* kifejezést. Hozzáteszem azonban, hogy bizonyos esetekben különbséget teszünk a hím- és a nőnem között. Lásd például a *patrónus* és a *patróna* szavakat.)

Az egyik írásból megtudjuk, hogy a *miatt* és a *végett* névutókat sokan hibásan használják. Sajnos, ez a hiba még mostanában sem ritkaság. Figyelemre méltó a *Mit kérünk kölcsön?* című cikk. Hiba az idegenből átvett szót *kölcsön*szónak nevezni, mert nem kérünk kölcsön, ezért nem is kell megadnunk.

Borbély Sándor

A magukat művelteknek képzelő hölgyek azt is hirdetik, hogy elsősorban az idegen nyelveket kell a gyerekeknek megtanulni, elég, ha az iskolában tanulnak magyart. Szinte hallom ezt a megdöbbenő véleményt, és eszembe jut Kölcsey, aki a Parainesisben írja: „Idegen nyelveket tudni szép, a hazait pedig a lehetőségig művelni kötelesség”. De Bessenyei Magyarság c. röpiratából is idézhetnék, aki szerint „Minden nemzet a maga nyelvén lett nagyja...”

Ám a cikkben szereplő asszonyságok nemigen tudtak Kölcseyről, Bessenyeiről meg a többi XVIII. és XIX. századi íróról, költőről, akik oly sokat tettek anyanyelvünkért.

De lássunk még néhány gyöngyszemet a budapesti hölgyek szókincséből! Íme: *abrakkolni, kloppfolás, zuchstand, schirr, Zuehör, nett Unter uns gesagt, boshaft pubi, puckeli, cukkedli*. Szinte rímbe illenek ezek a szavak – írja: „Ó cukkedli, ó puckeli!” Azután még több *-li* végű szót mutat be, s ezekről ironikusan jegyzi meg: „Szegény Arany János, ha ezek a rímek rendelkezésedre álltak volna, mennyivel gazdagabb színesebb, tartalmasabb lett volna a nyelv”. A társalgó hölgyek tapasztalata szerint a politikusok és az újságírók nyelvében is sok az idegen szó.

Sajnos, ez a megállapítás ma is érvényes, elsősorban a kívánatosnál nagyobb mértékű angol szavakat illetően.

Szó esik a sajtó szerepéről is. Berczik szerint a *Budapesti Hírlap* „ügyel a nyelvet elrűtítő idegenszerűségekre, csak kevés erőt fordíthat ez irányra...”

Két vidéki sajtóorgánumot emel ki a nyelvapoló tevékenységet folytatók közül: a Zalaegerszezen megjelenő *Magyar Paizs* címűt, amely majdnem tíz éve küzd a magyartalanságok ellen, valamint a *Váci Hírlap* 1909. évfolyamát.

Ezután a szerzők szólalnak meg a *Nyelvében él a nemzet* című cikkben. Ennek a lényege, hogy nem elsősorban az idegen szavakkal, hanem az idegenszerű szerkezetekkel van baj. „Az idegen szó legfeljebb csak egy-egy tövis, egy-egy száalka nyelvünkben – írják –, az idegen szerkezet azonban méregként hatja át a nyelv szervezetét, s megmételjezi azt.”

Nem elsősorban az idegen szavakkal, hanem az idegenszerű szerkezetekkel van baj.

Borbély György

A könyv első felében Borbély György, a másodikban Borbély Sándor írásait olvashatjuk. Kívülük még két vendégszerző cikkével találkozunk.

Természetesen minden írásra részletesen nem térhetek ki, ezért csak szemezetek belőlük. Lássunk néhányat!

Az *Egyedül vagyunk* címűnek különösen a felütése nyerte meg tetszemet. Ezt olvassuk: „Nemzet nélkül még csak van nyelv, de nyelv nélkül nincs nemzet”. Ugye mennyire rokon ez a *nemzetközponitű nyelvmitűvelés* kifejezéssel, amely Grétsy Lászlótól származik? Az *Egyedül vagyunk* című írás címének hibáztatását illetően lehet vitatkozni, ugyanis ebben én nem látok magyartalanságot. Borbély György azonban

Gyakran találkozunk az írásokban az *e* kérdőszó helyett az *é* alakkal. Szerzőjük egyik írásában ezt azzal indokolja, hogy ez utóbbi nyomatékosabb. Szerintem ma már ez archaikus. Helyesen mutat rá azonban arra, hogy ez a kérdőszó csak az állítmány után állhat.

Vonzathibának tekinti a latin, illetve német hatásra keletkezett *bízom benne* szerkezetet, helyette a *bízom hozzá* kifejezést javasolja. Talán ebben az esetben is elmondhatjuk, hogy a mai nyelvhasználatban ez már nem tekinthető hibának.

Szová teszi azt a nyelvhelyességi hibát, hogy bizonyos esetekben az igekötő nem válik el az igétől. Példái: *Nemsokára végezzük el a munkát.* Helyesen: *Nemsokára elvégezzük a munkát.* Vagy egy másik példa: *látott át a szitán.* Helyesen: *átlátott a szitán.* Ugyanígy hibba az igekötőnek az ehhez hasonló használata. Nem *elítélni kellett*, hanem *el kellett ítélni.* Tehát az *egyenes szórend* helyett a *megszakított szórend* a helyes.

A továbbiakban csak Borbély Sándor írásaival foglalkozom. Hibáztatja a szót, ha az ember csak egy dolgot vesz. Egy nyakkendőt vagy egy doboz gyufát nem *bevásárolunk*, hanem *vásárolunk.* A *bevásárlás* „egy vagy több tárgy tömeges megvétele”. Nála is szóba kerül a *be* igekötő hibás használata. *Behozom a mulasztást* – mondja a munkából elkésző dolgozó. Mire a főnök így reagál: „Behozhatja a csomagot, behozhatja Sződ apraját-nagyját Vácra, helyrehozhatja, kipótolhatja a mulasztást”. Úgy vélem, hogy ezúttal szigorúan ítélkezett az írás szerzője. Igaza van azonban, amikor a *beígér* helyett az igekötő nélküli *ígér* szót javasolja, amikor valaki vásárolandó portékáért bizonyos összeget *beígér.* Az értelmező szótár elismeri a „*beígér*”-t is, van árnyalatnyi jelentéskülönbség közöttük.

És még mindig az igekötőkről, illetve az igekötős igékről! Csak néhányat mutatok be. Javaslati: *lefürösz* helyett *megfürösz*, az ajtót nem *fölszakítják*, hanem *betörik*; *a lámpát meggyújtjuk*, nem *felgyújtjuk.* Találkozunk azonban egy szerintem hibás felfogással. Borbély Sándor helyteleníti a *felmerül* igét. Szerinte valaki vagy valami csak *elmerülhet.* Ennek a véleménynek cáfolatául idézhetjük Vajda Jánostól a „hattyúi képed felmerül” gyönyörű költői képet.

Borbély Sándor a *tulmagas* (rövid *u*-val) szót sem helyesli, mivel úgy véli, hogy ez a német *über* fordítása. Joggal kifogásolja *árlejt* szót, amelynek mintái mai nyelvünkben is megtalálhatók. Ilyenek például a *háztart*, *népszavaz* stb.) Tegyük hozzá, hogy ma már ezt a szóalkotási formát sem minden esetben helytelenítjük. A *gyorsír* szót például helyesnek tekintjük, mivel ez nem azt jelent, hogy valaki gyorsan ír.

„Szemen-szedett németesség”-et lát a *lopás bünt képez* kifejezésben. Ezt írja: „Képezi a tanár a diákot, az ember önmagát is képezheti”.

A *Jó-megy* című írásban a következőt olvassuk: „Ma mindenki csak jön. A német műveltségű Vácon mondják: *Bejövök Budapestre.*” Helyesen: *bemegyek.* Még néhány példa: „A székesegyház-téren állva nem mondhatjuk, hogy *bejövök a templomba.*” A Pokol csárdába is *átmegyünk*, nem pedig *átjövünk.* „A városháztól egészen a Dunapartig (így!) megyek.”

Szerintem ez az észrevétele is helytálló, és megjegyzem, hogy ma is sokan használják a *jön* igét a *megy* helyett.

A „nem szok” helytelenítése jogos, ugyanis a jelen idő csak igekötővel helyes. Például: *beszokik*, *leszokik.* Hiba, ha a *van* helyett a *létezik* igét használjuk az ilyen esetekben: *Boltom a körúton létezik.* Helyes azonban: *Hitünk szerint Isten létezik.* Csak „számot tevő jelentőséggel teljes valaminek, valakinek a levése.”

A beteg nem vesz magához orvosságot címet viseli az egyik írás. Szerzője szerint ez „beteges finomkodás”. Úgy véli, hogy „Ha az orvos megy a beteghez, esetleg vesz magához orvosságot”. Úgy gondolom, hogy a mondat rostára tétele talán kissé szigorú.

És íme, egy ma is meglévő nyelvhelyességi babona eloszlatása: „a -ve nem okvetlenül rossz” – olvassuk. *A reggelig táncolva volt, felelve lesz* valóban hiba. Helyettük a *táncoltunk, felelek* a helyes. Borbély Sándor álláspontja ma is helytálló: „Csak állapot és mód kifejezésére használjuk”.

Vitatható azonban a *jegyzőkönyvet vezet* kifogásolása. Borbély szerint csak a jegyzőkönyvet ír a helyes. Természetesen ezt az álláspontot ma már nem fogadjuk el.

Befejezésül még néhány apróság. A *rodli* (így!) „németes”, helyette inkább a *szánkót* használjuk. Ez is csak részizagság, mert a *ródli* (ma hosszú ó-val írjuk) használata sem tekinthető hibának.

Hogyan nő fel a magyar lány? – teszi fel a kérdést egyik cikkében, amelyben arról van szó, hogy a magyar lányok iskolában is, otthon is csak német szót hallanak. Így nőnek fel, s ezzel a németességgel találkoznak majd felnőttként is.

A Borbély szerzőpáros könyvének jelentős szerepe volt az 1900-as évek elejének nyelvművelésében. Írásom elején már említettem Lőrincze Lajost, aki a nyelvművelés feladatát helytől és időtől való függésként jelölte meg. A nyelvújítás idején szükség volt új szavakra, azaz a *nyelvbővítésre*. Amikor nyelvünkben nagymértékben elszaporodtak az idegenszerűségek, a *nyelvtisztítás* volt napirenden. Így volt a XIX. század végén és XX. század elején, a nyelvművelők minden idegenszerűséget üldöztek.

A Borbély szerzőpáros könyvének jelentős szerepe volt az 1900-as évek elejének nyelvművelésében.

A Borbély szerzőpáros könyvében felsorolt kifogások legtöbbje – ahogy ezt a bevezetőmben is említettem – ma már nem állja meg a helyét. Mivel a szerzők, a kor szellemének megfelelően, tüzzel-vassal harcoltak a vélt vagy valós idegen szavak, kifejezések ellen, sokszor hibának tekintették azt is, amit ma nem tartunk annak. Száz év alatt a nyelv sokat változott. Ebben szerepe volt a nyelvszokásnak. Márpedig a nyelvszokás nagy úr – vallotta Lőrincze Lajos.

Ami az idegen szavakat illeti. Az idegen szavak átvétele is gyarapítja szókincsünket. Azt azonban el kell ismernünk, hogy mai szókészletünkben is lényegesen több a keltetnél az idegen szó. Az utóbbi évtizedekben az angol nyelv szinte második anyanyelvvé vált a legtöbb országban. „Nyelvünk védelmében” kellően meg kell fontolnunk az anglicizmusok átvételét. Sok esetben nincs pontos magyar megfelelőjük, vagy csak körülírással tudjuk helyettesíteni őket. Az ilyen esetekben nyugodtan élhetünk velük. Arra azonban vigyázzunk, hogy gyermekeink, unokáink ne jussanak annak a múlt század elején élő kislánynak a sorsára, akiről Borbély Sándor egyik írásában olvashattunk.

Végezetül még két megjegyzésem van a könyvvel kapcsolatban. Először: helyenként néhány szó helyesírása eltér a maitól, s ezek ma már hibának minősülnek. Másodszor: annak ellenére, hogy az írások egy részében sok olyan megállapítás van, amely ma már elavult, a kiadvány értékes darabja nyelvművelő irodalmunknak. Úgy vélem, hogy mind a váciak, mind a zalaegerszegiek büszkének lehetnek arra, hogy sajtójuk úttörő szerepet játszott a múlt század elején ezen a téren.